

З ІСТОРІЇ БІЛОПІЛЛЯ

Щодо заснування Білопілья маємо наступні дані. Філарет (Гумілевський), посилаючись на документ, написаний у 1774 р. білопільським комісаром Терентовським, зазначав, що місто було збудоване за царським указом у 1672 р. *“на диких землях, на старом Вырском городище, которые земли заняты были Татарами, и называлось оное место Татарскою сакмою или кочевьем... От вышедших разного звания с Польского Варшавского повету, называемого Белополья, людей назван сей город Белопольем а с начала построения оный город, по текущей мимо его р.Крыги именовался Крыгою”* [1].

В епоху ж неоліту, в V-III тис. до н.е., на теперішніх білопільських землях зафіксовані перші стоянки людей. Археологічною пам'яткою Білопільщини є літописне місто Вир, залишки якого знаходяться у центрі Білопілья. Стародавній Вир разом з іншими укріпленими городищами мав стратегічне значення наприкінці XI ст. у так званому степному коридорі у межиріччі Сейму та Сули. Академік Б.О.Рибаків називає Вир *“воротами у руські землі”* [2]. З *“Повчання Мономаха дітям”*, розміщеного у Лаврентіївському літописі під 1096 р., ми дізнаємося, що половецькі хани Аєпа та Боняк підійшли до стін Вири, але не змогли його взяти й відступили, дізнавшись про те, що князь Володимир Мономах збирає своє військо біля міста Ромен [3].

Формування більшості населених пунктів Вирської області почалось з середини XI ст. цілеспрямованими зусиллями Давньоруської держави по укріпленню небезпечних ділянок степового коридору. Серед цих укріплень була і фортеця Вир [4]. Але археологічні розкопки свідчать про існування тут поселення задовго до 1093 р.

З 1125 до 1148 р. Вир знаходився у володіннях Переяславського князівства. У 1185 р. герой *“Слова о полку Ігоревім”* Ігор Святославич, князь Новгород-Сіверський, разом з іншими князями ходив у похід на половців. Шлях його проходив через Вир. У 1237 р. монголо-татари спустошили і спалили Вир.

З середини XVI ст. на стародавніх городищах почали встановлювати пости російських служилих людей - війські сторожі. Одна з них з'явилася на вирському городищі. Згодом, фортеця Крига

увійшла до складу Белгородської захисної лінії, будівництво якої велось з 1633 до 1658 р. У 1672 р. сотник Степан Фоменко з Правобережної України привів козаків і отримав дозвіл царя оселитися навколо нової фортеці. Нове поселення було назване Білопільля.

В останній чверті XVIII ст. призначена урядом “Комісія від будівель” видала нові “регулярні” плани. Катерина II затвердила план Білопільля - на раціонально побудований живописний план міста була накладена жорстка прямокутна решітка вулиць. Уже після ліквідації полкового устрою в 1765 р. Білопільля стало центром комісарства і ввійшло до складу Слобідсько-Української губернії; з 1780 до 1796 р. - було центром повіту Харківського намісництва.

Щодо населення, то у 1678 р. Білопільля складалось з 53 російських служилих людей і 1202 українців. А в оточених селах: Крига, Ворожба, Павлівка - вже у 1686 р. проживало 5255 чоловік. Кількість мешканців містечка збільшувалась. За переписом 1732 р., кількість населення у Білопільлі становила близько 5632 осіб [5]; дворів нараховувалось 682, хат - 880. В Білопільлі діяли 4 народні школи, де дітей навчали 7 вчителів; 9 шпиталів (притулків).

Нова губернська влада після скасування автономії слобідських полків докладала великих зусиль для створення нових ремісничих цехів. І вже в 1780 р. в Білопільлі нараховувалось 7 цехів, найбільшими з яких були ткацький та чоботарний, де було зайнято 345 ремісників [5].

Найбільш розповсюдженими промислами, як і раніше, були млинарний та винокурний. В 1781 р. у Білопільлі нараховувалось 26 водяних млинів (що зумовило зображення їх на гербі міста, затвердженому в 1781 р.), 46 вітряків і 65 винокурень. Діяли в місті 3 салотопні, продукцію яких вивозили до Белгорода [6]. Наприкінці XVIII ст. в Білопільлі збирались 2 ярмарки - зимова (тривалістю 4 дні) та літня (тривав 2 тижні). На них торгували хлібом, м'ясом, салом, птицею, глиняним посудом, шерстю, а також виробами місцевої промисловості. Купці їхали сюди з Харкова, Сум, Охтирки, Ізюму. Білопільський літній ярмарок був одним із кращих серед малих ярмарків. З середини XIX ст. тут проводились вже 4 ярмарки.

В пореформений період ремісництво набуває все більшого розвитку - в місті налічувалось 33 різновиди ремесел. У 1881 р. тут працювали 624 ремісники. Більше за інші було розвинуте виготовлення чобіт і кожухів. Ці вироби славились далеко за межами міста. З'явилися перші підприємства фабрично-заводської

промисловості. У 80-х роках XIX ст. у місті діяли 3 цегельні заводи, 3 салотопні, 2 свічкових заводи. Помітне місце в Білопільлі займало круп'яне виробництво - 5 крупорушок виробляли 10 тис. пудів крупи на рік. На початку XX ст. в місті працювали пивоварний, механічний, цегельний заводи і шкіряні підприємства.

В 1870 р. було відкрито Курсько-Київську та в 1873 р. - Харківсько-Миколаївську залізницю, що сприяло пошвидшенню економічного розвитку Білопільля.

На початку XX ст. в Білопільлі деякого розвитку набули і медична та освітянська сфери - функціонувала лікарня на 20 ліжок, амбулаторія, діяли двокласне чоловіче і жіноче училища, 5 церковно-парафіяльних шкіл, Олександрівське ремісниче училище (засноване земством), жіноча і чоловіча гімназії, декілька приватних шкіл. Але не вистачало вчителів. В гімназіях навчались переважно діти купців, заможних міщан і селян. Через скрутне матеріальне становище далеко не всі діти могли отримати навіть початкову освіту. Міська дума недостатньо турбувалась про благоустрій Білопільля. Умови праці на Білопільських підприємствах були важкими. Міські вулиці майже не освітлювались.

У 1917 р. відбулися дві революції. Уряди змінювались один за одним - Тимчасовий уряд, Центральна Рада, гетьманат П.Скоропадського, Директорія, більшовики. Потім довгі і нелегкі роки радянської влади. Всі ці зміни відбилися й на житті м.Білопільля. Багато видатних постатей пов'язали з ним свої імена та життя. Багато подій у ньому відбулися. Але й нині історія цього невеликого міста продовжує творитися.

1. Филарет (Гумилевский). Историко-статистическое описание Харьковской епархии. - Отделение III. Уезды Ахтырский и Богодуховский, Сумский и Лебединский. - М., 1859. - С.413-414.

2. Рыбаков Б.А. Киевская Русь и древнерусские княжества IX-XII вв. - М., 1981. - С.264, 266-269.

3. Полное собрание русских летописей. Лаврентьевская и Суздальская летописи по академическому списку. - Т.1. - М., 1962. - Стб.653.

4. Беляева С., Кучера М., Сухобоков О. и др. Древнерусские поселения Среднего Поднепровья. - К., 1986. - С.135.

5. Сумщина від давнини до сьогодення. Довідник. - Суми, 2000.

6. Нестеренко О.О. Розвиток промисловості на Україні. - Ч.1. - К., 1959. - С.440.

7. История Великой Отечественной войны Советского союза 1941-1945 гг.: в 6-ти томах. - Т.2. - М., 1961. - С.111.